

נראה שמותר. שכן לא גזרו חכמים אלא בדבר שכהרגלו בחול בא לידי כתיבה ומחיקה, אך קריאה סתם אינה מביאה לידי כתיבה ומחיקה, ואין אנו רשאים להוסיף גזירות מדעתנו, שאל"כ נבוא לאסור לימוד בכל ספר שמא יבוא לכתוב תוך כדי תקון טעויות דפוס כדרך שעושה בחול, או שמא יבוא לחדש חידוש תורה ויכתבנו, ולכן פשוט שאין מקום לגזור גזירות חדשות אלא ממש כעין מה שגזרו רבותינו.

וחילי ידי מדברי מרן החיד"א (בברכי יוסף סימן של"ט אות ז') שכתב להתיר לחבר שיר על פה במשקל ולא גזרין שמא יכתוב כי אין לנו אלא מה שמפורש בחז"ל, עיי"ש. ומכאן נפוץ ההיתר שרבנים דורשים בשבת ומחזיקים בידם כתבי יד לצטט ממנו ולא שמענו מי שמחה בדבר.

יב

כשרותן של תרופות הומיאופתיות בפסח

הנני מאשר קבלת מכתבו מיום ז' אלול תשמ"א בשאלתו דלהלן, והנני להשיבו לפי קוצר ענ"ד, בעזרת צור ישועתי:
וזו לשון השאלה:

הנני בזה לפנות למעכ"ת שליט"א בשאלה בענין כשרותם של תרופות הומיאופתיות (להלן, לשם הקיצור: הומ') לכל ימות השנה בכלל ולפסח בפרט.

אבקש לציין כי יותר ויותר אנשים מדירים עצמם מתרופות נורמטיביות (מסוג אספירין, קראטיזאן, אנטי-ביוטיקה וכדו') ועוברים — בין יתר שיטות הריפוי האלטרנטיבות הטבעיות — לתרופות ההומ'. ישנן משפחות שלמות של שומרי תורה ומצות, ומשפחתי ביניהן, שכל בריאות המשפחה מבוססת על בליעת תרופות אלה.

הטיפול ההומי מבוסס על העקרון, כי מחלות או סימני המחלות ניתנים לריפוי ע"י תרופות סגוליות הפועלות על הגוף באותו הכיוון שבו פועלת המחלה עצמה. סמים אשר השפעתם על אדם בריא דומה להשפעת המחלה, יש בהם כדי לרפא את המחלה. הוזה אומר שמחלה מסויימת יש לרפא ע"י תרופה העשויה בכמויות שקוליות לעורר סימני מחלה דומים, ואלו ע"י מתן כמויות זעירות ביותר (אחרי מיהול עד קצה האפשרות של אותם הסמים) נתן לרפא את אותם סימני מחלה.

להלן אציג את שיטת ייצור תרופות אלה, כדי שתובהר הבעיה על כל השלכותיה ההלכתיות.

א. התרופות ההומי מורכבות מצמחים שונים, מחומרים הבאים מבעלי חיים או ממינרלים שונים.

ב. כל מדינה יש לה סוגי הצמחים שלה או בע"ח ומינרלים המצויים בה. כל מדינה מעבדת את חמרי הגלם הנ"ל בשלבי ייצור היסודיים, שבהם שורים אותם בכמות מסוימת של אלכוהול; בשלב זה (ראשוני) זה, לא קיימת כל אפשרות לבדוק את טיבו של אלכוהול זה (אם למשל, מוצאו מאחד מחמשת הדגנים) הואיל והמקומות שבהם מתבצע עבוד זה, פזורים ברחבי תבל שברובם מחוץ לאירופה, שהבקרה קשה עליהם.

ג. לאחר תקופה מסויימת של שריית הצמחים (או שריית חומר מבע"ח או ממינרלים שונים) באלכוהול, כאמור, לוקחים את התרכובת הראשונית הזו ושולחים אותה לבתי החרושת הגדולים באירופה לעבוד השלבים התניניים.

ד. בתי החרושת באירופה המקבלים ממאות מקומות הייצור את התרכובות הראשוניות השונות, ממשיכים את ייצור התרופות בתהליך הבא:

ה. מוהלים כמות של חלק ו מן המרכיב הראשוני ב-10 חלקים של אלכוהול רגיל, ועל טיבו של אלכוהול זה ניתן לעמוד במספר

בתי חרושת ובמקצתם גם לכוון את דרכי יצורם. (ישנם בתי חרושת מסוימים שבהם לא ניתן בשום אופן גם לברר ממה עשוי אלכוהול "רגיל" זה, אתו ממשיכים את כל הדילולים דלהלן).

ו. מהילה ראשונה זו נקראת בשפת היצרנים והרופאים בשם D-1, כלומר דלול (עשרוני) ראשון.

ז. לאחר מהילה ראשונה, שוב באותה שיטה לוקחים חלק אחד (1) ממהילה זו ומוהלים אותו שוב ב-10 חלקים של אלכוהול "רגיל" כנ"ל, שלב זה נקרא D-2, כלומר דלול (עשרוני) שני.

ח. בשיטה זו ממשיכים בזא"ז עד ל-6, 8, 12 או יותר דלולים, הכל לפי חוות-הדעת של הרופא הקובע לפציינט דלול זה או אחר. בתרופה עצמה לא נותר כל טעם של המרכיב הראשוני (הצמח, הב"ח או המינרל).

כדי להדגים את התהליך, יש לציין כי לאחר ששה דלולים (מה שנקרא D-6) אין התרופה מכילה אלא 1 מ"ג של חומר פעיל לכל ק"ג של תרופות. הרכוזים המקובלים ביותר נעים בין D-3 ל-D-12. אוסיף לציין היבטים נוספים:

1. השפעת התרופות ההומ' על גוף האדם ניכרת רק בטיפול ממושך, וכל הפסקה בלקיחת התרופות עלולה לגרום לנזק בריאותי ניכר, משום שהמתרפאים בשיטה זו נמנעים מלהזדקק לשיטת הריפוי הקונבנציונלית.

2. מלבד הצורה הנוזלית הנ"ל יש לקבל בבתי המרקחת את כל התרופות ההומ' גם בצורה של גבישי סוכר והכל לפי ברירת הפציינט.

התהליך:

לוקחים גבישי סוכר קטנים, שורים אותם באלכוהול D-1, D-2, או כל דלול אחר שהרופא קבע, ולאחר שהאלכוהול נדף, נותרים גבישי הסוכר שספגו את החומר המרפא.

3. ראוי להדגיש, כי אין צורך לבלוע את התרופות. מספיק, אם התרופה תבוא במגע עם הלשון וחלל הפה. ומכאן אני מגיע לגוף השאלה: האם יש כאן גדר ביטול איסור לכתחילה, — קודם הפסח? יש אמנם פוסקים, המתירים לאחר הפסח, אבל בפסח גופא לא. (אם כי יש גם המתירים בפסח עצמו במצבים שונים) או שמא נאמר היות וזה ע"י עכו"ם ואין העכו"ם מתכוון לבטל, ומה עוד שיש פוסקים המתירים לקנות מעכו"ם שביטל איסור (שו"ת רדב"ז) ובנדוננו וודאי אין העכו"ם מתכוון לבטל את האיסור עבור ישראל קודם הפסח, כי הרי התרופה עשויה לכל השנה, ויש אולי מקום להקל.

אכן מאידך גיסא יש מקום לחשוש מצד מה שנפסק להלכה בדבר שנקרא תקון עשייתו ע"י תערובות חמץ, הרי זה בגדר דבר חשוב שאינו מתבטל אפי' באלף. האם גם כאן נאמר כך? (ובעכו"ם?) וא"כ טיפת האלכוהול הראשונית מהווה כתקון עשייתו של התרופה הנ"ל, ואולי זה כמו התריאקה המובא שאסור (אעפ"י שאין כאן ממשות חמץ) וכמו"כ יש כאן לדון מצד דבר המעמיד שאינו בטל אפי' באלף. ובדומה למי דבש שהעמידו בשמרי שכר ובשמרי מי הדבש העמידו מי דבש אחרים וכו' שאסור.

לסיום אעיר:

1. כל השאלה דלעיל אמורה לגבי מקומות, שאפשר לבדוק את כשרותו של האלכוהול של תהליכי הייצור מ-D-1 ומעלה, אך מה הדין במקומות שבכלל א"א לוודא את כשרותו של האלכוהול כלל עד הדלול האחרון ועד בכלל, ואם יש כאן מקום להפריד בין חולים שיש בהם סכנה לבין כאלה שאין בהם?

אם מעכ"ת שליט"א ימצא מקום להחמיר בנדון, אבקש לדעת אם יש כאן מקום להקל בגבישי סוכר או בלקיחת התרופות בלי לבלוע אותן וכד'.

תשובה:

בתחלה נשים לבנו אל החומר הראשוני אשר ממנו מורכבת התרופה, היינו מסוגי צמחים או בע"ח או מינראלים. ולפי זה יש מקום לדון בעיקר החומר הראשוני ממנו מורכבת התרופה, שיתכן ונעשה מבעלי-חיים שהוא אסור נבילה. אלא שגם חשש איסור זה, וגם בהמשכה של השאלה (בדין אלוהול משום חמץ בפסח) נצטרך לדון בדין ביטול איסור, ולכן נעשה זאת בפתיחת דברינו.

אין מבטלין איסור לכתחלה

והנה עיקר זה שאין מבטלים איסור לכתחלה הוא דרבנן לדעת רוב גדולי הפוסקים (עיין בשו"ע יו"ד סימן צ"ט בשפתי-כהן סק"ז) והדברים ידועים ומפורסמים. ולכן בכל ספק שנולד בדין זה יש מקום להקל (עיין בש"ך בסימן פ"ד סק"מ). ודעת הרב פרייטוואר (בסימן צ"ט סק"ה) שאף לסוברים שאין מבטלין איסור לכתחלה הוא מדאורייתא, עכ"פ בספק איסור אפילו חכמים לא גזרו בו עיין שם בדבריו. ועיין עוד להרב ערך השולחן (שם ובסימן קי"ד אות י"א) שסובר שלדעת הסוברים שאין מבטלים איסור לכתחלה הוא מהתורה, גם בספק אין להתיר. אך כיון שרוב גדולי הפוסקים סוברים שהוא איסור דרבנן, פשוט שכל ספק יש מקום להקל. (נציין במאמר מוסגר שדעת רבים מגדולי הפוסקים היא שאיסור ביטול לכתחלה הוא מהתורה, ובדעת כמה גדולים כהרמב"ם ועוד, נפלה מחלוקת מה דעתם. אבל רוב גדולי הפוסקים סוברים כאמור שהוא דרבנן. ועיין להרב ישועות יעקב בסימן תרע"ז והדברים ארוכים).

מעתה, חומר ראשוני זה, שיש להסתפק בו שמא הוא מבע"ח, או שמא ממינראלים וצמחים, הרי שכבר נתבטל באלוהול שעירבו

אותו בו הן בפעם הראשונה והן בכל הדילולים הנעשים אחר-כך ובטל הוא ברוב עצום.

אלא שאלכוהול זה, כונתנו בפעם הראשונה הנעשה ללא שום פקוח, יתכן שהוא מחמשת מיני דגן, וכפי שבא בלשון השאלה, ואין שום אפשרות לפקח על תהליך הייצור הראשוני הנעשה בכמה וכמה מדינות ברחבי תבל.

כאמור באים אח"כ מספר דילולים נוספים, אשר אחרי פעמים אחדות הרי החומר הראשוני בטל ומבוטל בששים אלף. מעתה, גם אם האלכוהול הראשוני במדינת הייצור היה חמץ מחמשת מיני דגן, כאשר בהמשך ייצורו במדינות אירופה תחת פיקוח באלכוהול שאינו מחמשת מיני דגן, הרי נתבטל.

חמץ שנתבטל אם חוזר וניעור בפסח

ובאנו למחלוקת המפורסמת אם חמץ שנתבטל לפני הפסח חוזר וניעור בפסח או לא. ומחלוקת ראשונים ואחרונים בזה ידועה ומפורסמת, וכל ציטוט וחזרה אך למותר. אבל נציין שדעת מרן בשו"ע מפורשת להתיר: אם נתערב החמץ קודם פסח ונתבטל בששים אינו חוזר וניעור בפסח לאסור במשהו ויש חולקים (או"ח סימן תמ"ז ס"ד). ופשוט שכיון שהביא מרן סברת המתירים בסתם ואח"כ סברת האוסרים "ויש חולקים", הרי שדעתו לפסוק כסברת המתירים דאינו חוזר וניעור, וכך הסברא נוטה להקל כיון שכל חומרת משהו בפסח היא דרבנן, וזה פשוט ביותר. אלא שלמעשה הרי מרן עצמו כתב בבית-דיוסף (שם), שמדברי הרמב"ם בסוף פ"ד נראה שאעפ"י שנתערב כמה זמן קודם פסח אסור לאכלו בפסח לפי שחוזר וניעור. וכתב בשם הרב המגיד שכך דעת הרבה מהגאונים והרי"ץ בן גיאת ושכדבריהם ראוי לנהוג ולהחמיר ושרבנו ירוחם כתב שכן דעת הרשב"א ג"כ וכו' עיי"ש.

מעתה, אף שדעת מרן היא לפסוק להקל כדעת המתירים הרי שהוא עצמו זירזנו בבית-יוסף להחמיר בזה, ושכך ראוי לנהוג. וכ"כ גם הרב פרייחדש שלמעשה קבלת הגאונים תכריע להחמיר. והרשב"א בתשובותיו (סימן תפ"ה) כתב מפורש שכדברי הגאונים אנו עושים. והרי זו עדות למעשה. וגם מרן החיד"א בברכי-יוסף העיד בגדלו (בסימן תמ"ז סק"ד) שרוב החכמים בארץ הצבי נהגו דין חוזר וניעור. ובאמת שכך הוא המנהג למעשה, אף שמעיקר הדין אינו כן, ונהגו כך משום חומרת הפסח ומשום שכך היא הסכמת הגאונים (וכבר כתב הרב שד"ח באס"ד מערכת חמץ ומצה סימן ג' אות ג' דבמחלוקת חוזר וניעור הלכה רופפת).

לח בלח

אלא שבנדון דידן גם המחמירים דעתם להקל, שכן פסק הרמ"א שנוהגים כסברא הראשונה (שכתב מרן) בכל תערובת שהיא לח בלח (שם בהגהה). וכבר העיד הנודע-ביהודה (ח"א סימן כ"ד) שבכל מדינות רוסיא ואשכנז נוהגים להקל דאין חוזר וניעור בפסח כיון שזו מסקנת הרמ"א כדאי הוא לסמוך עליו ובפרט שעיקר חומרא דמשהו בפסח הוא חומרא דרבנן. ומרן החיד"א הביא דבריו במחזיק-ברכה (שם אות ה') ומשמע שהסכים עמו.

טעמו ולא ממשו

ולרוחא דמילתא נוסף, שאף להסוברים דחמץ שנתבטל קודם פסח חוזר וניעור בפסח, היינו דוקא בממשו של איסור, אבל בטעם בלבד אינו חוזר וניעור לכו"ע, והיא דעת הרב מגן-אברהם (שם סק"ז). ועיין למרן החיד"א (שם אות ו'). ואף שגם זו במחלוקת הפוסקים

שנויה, עכ"פ רוב גדוה"פ סוברים להקל בטעמו ולא ממשו וכמו שכתב הרב חיי אדם (כלל קכ"א סעיף כ"ט) בשם הא"ר דרוב פוסקים ס"ל דטעם אינו חוזר וניעור עיי"ש. ובנדון דידן הרי שמהחומר הראשוני לא נותר מאומה מגופו ואפילו מטעמו לא נותר מאומה (כונתנו החומר הכולל את האלכוהול החמץ). אלא כל זה הוא כאשר נתערב ונתבטל החמץ מעצמו קודם הפסח, ואילו בנדון דידן הרי מבטלים אותו בידים בשעת הדילול הראשון והבאים אחריו באלכוהול כשר שאינו מחמשת מיני דגן. וביטול לכתחלה ודאי שאין מי שסובר להתיר.

עכו"ם שביטל

והנה כב' רצה למצוא פתח היתר "היות וזה (הביטול נעשה) ע"י עכו"ם ואין העכו"ם מתכוין לבטל". וגם זו שנויה במחלוקת גדולי הפוסקים, ודעת הרדב"ז בתשובותיו (ח"ג סימן תתקע"ח) היא שאין לקנות שום דבר איסור שביטלו גוי שהרי בשעת לקיחתו הוי כמבטלו לכתחלה ולא התירו לו בדיעבד אלא מפני הפסד ממונו, אבל לקיחתו מהנכרי לכתחלה הוא ואסור ודבר ברור הוא עכ"ל. וכב' ציטט שדעת הרדב"ז היא להתיר ולא ציין היכן מקומו. ואולי שכיון כב' לתשובת הרדב"ז ח"ב סימן תק"ף, הביאו הרב ערך השולחן (ביו"ד סימן צ"ד אות ח'), וכל זה צריך לי בירור ועיון ואכמ"ל. אבל אמת היא שדעת רוב גדוה"פ היא להתיר לקנות מעכו"ם איסור שנתבטל על ידו.

אלא שכל זה אינו מספיק עדיין להתיר, ונסור לעיין במקור ההלכה, וזו לשון מרן בשו"ע (יו"ד סימן קכ"ב ס"ו): סתם כלי עכו"ם הם בחזקת שאינם בני יומן לפיכך אם עבר ונשתמש בהם קודם הכשר התבטל מותר. וכתב הרמ"א בהגהה: אבל אם חמם מים בכלי של

עכו"ם ללוש בהם פת אסור ללוש באותם מים דלדבר זה מקרי לכתחלה הואיל ועדיין לא התחיל הנאתו שלא הוחמו לשתייה. אבל דבר שנעשה בשבילו ולא בשביל דבר אחר אעפ"י שהוא של עכו"ם וישראל קונה ממנו לכתחלה מותר דמאחר שכבר נעשה בידי עכו"ם מיקרי דיעבד עכ"ל. וכאמור כך היא דעת רוב גדוה"פ להתיר איסור שכבר נתבטל בידי עכו"ם שהוא כדיעבד.

וכל זה לא הועיל לנו למצוא פתח היתר, שאין ביטול העכו"ם מועיל אלא כאשר נעשה בשבילו אז מותר לישראל לקנותו ממנו, ודברי הרמ"א שהוא יסוד ההיתר ברור מללו כן, אבל כשמבטל העכו"ם בשביל ישראל פשוט שאסור, והדברים ארוכים בגדולי הפוסקים. וכתב בפתחי-תשובה (שם סק"ה) בשם ל"ש שנסתפק אם העכו"ם עושה מעצמו כך בשביל ישראל לבדו, או בשביל אנשי העיר למכור להם ורוב העיר ישראל ומכ"ש אם הישראל ידוע שעשה בשבילו דאפשר דכה"ג אסור ע"כ. ובנדון דידן הרי יש צורך להעמיד משגיחים במקומות הייצור באירופה שישתמשו באלכוהול כשר לפסח בלבד, והרי זה ביטול איסור לשם ישראל ובפיקוח ישראל, ופשוט שאסור. וכך מבואר בתשובות הרדב"ז (ח"ג סימן תקמ"ז) דאם אומר לגוי לבטל אסור לו.

ספק איסור מבטלין לכתחלה

אלא שבאמת אין אנו צריכים לכל זה, שכן אין חומר ראשוני זה חמץ ודאי, שהלא יתכן שאף בשלבי הייצור הראשוניים השתמשו באלכוהול שאינו מחמשת מיני דגן ואין כאן חמץ כלל. וגדול הוא כח ספק זה, ועיין היטב בשו"ת מוהר"ם שיק (סימן רי"ח) שכתב שם הרב השואל שאם לא נודע אם נעשה הספירט משאר קטניות או מדגן כיון דידעינן דמקצתם עושים ממיני קטניות יכולים לתלות

להקל וכו' והמוהר"ם עצמו פקפק בדבר מטעם אחר שבנדונו גם העשוי מקטניות מערבים בו מאלץ וצריך לדעת אם יש בו רוב כנגד המאלץ וכו' וכך היא מסקנת החת"ס שבנדון דידהו הוא חמץ גמור מטעם המאלץ וכו'. ופשוט שבנדון דידן לא שייך כל זה, ויכולים לתלות שהייצור הראשוני נעשה מאלכוהול שאינו חמץ. וכיון שהוא ספק מותר לבטלו לכתחלה לפני הפסח כדי להתירו בפסח, שכך הוא הדין בכל ביטול, שכל שלא הוברר האיסור אין מניעה לבטלו לכתחלה, וכדין חמאה של עכו"ם במקום שנהגו בה איסור שמותר לבטלה לכתחלה כדי שילכו צחצוחי החלב (מרן ורמ"א ביו"ד סימן קט"ו סעיף ג') והטעם מבואר בב"י משום שמא אין כאן איסור כלל. וכן כתב הש"ך (שם סימן קי"ד סקכ"א) דלא שייך מבטל איסור לכתחלה כיון שיש ספק אם יש כאן שום איסור עיי"ש. ואף שיש חולקים וסוברים שאף ספק איסור אין מבטלין לכתחלה (עיין דרכי תשובה סימן צ"ט סקל"ז) הנה להלכה ודאי שנוכל לסמוך על דעת המתירים שרבים הם. עיין להרב שד"ח (בכללים מערכת האל"ף אות כ') שהביא להקת פוסקים המתירים. והרב פרייחדש כתב להדיא (בסימן צ"ט סק"ה) דאף שמן התורה אין מבטלין איסור לכתחלה מ"מ בספק איסור אפילו רבנן לא גזרו עיי"ש בדבריו. ועיי"ע למרן החיד"א במחזיק-ברכה (יו"ד סימן פ"ד אות ח') ואכמ"ל יותר.

מעתה הוא הדין בנדון דידן, שכיון שאין כאן חמץ ודאי פשוט שמותר לכתחלה להשתמש בדילולים הבאים באלכוהול כשר, ולבטל ספק חמץ אם יש משעת הייצור הראשון. ופשוט גם היתר אכילתו בפסח, ונלמד זה במכ"ש ממ"ש הרמג"א (באו"ח סימן תמ"ז סקי"א) בתערובת של יבש ביבש חמץ במצה, שלדעת הרא"ש שכתב ביו"ד סימן ק"ט דיבש ביבש שנתערב נעשה היתר גמור ומותר אח"כ לבשלם ביחד א"כ הכי נמי מותר לקיימו בפסח דנעשה היתר גמור (וסיים) מיהו לא קיי"ל הכי אלא במקום

הפסד. מיהו נ"ל דהכא אם יכול לבשלו עד שיהא נימוח ויתערב קודם פסח בששים או מותר לאכלו בפסח ואין זה מבטל איסור לכתחלה עכ"ל.

והרי לנו כאן ספק ספיקא, ספק שמא אין זה חמץ כלל, ואת"ל שבייצור הראשוני השתמשו באלכוהול חמץ, הרי נתבטל, ושמא הלכה כמ"ד דאינו חוזר וניעור, והרי זה ברור להתיר. ועיין בדומה לזה בדין מצות שיש חשש שנזלף עליהם י"ש חמץ וכו' בשד"ח מערכת חמץ ומצה סימן י"ד אות י"ח וזה פשוט וברור.

אין כאן כונת ביטול

ועוד טעם נראה לי להתיר ביטולו לכתחלה, משום שבנדון דידן תהליך הדלולים באלכוהול אין בכונתם כדי לבטל אלא כדי לייצר את התרופה, ומה שהאיסור (בנדון דידן ספק חמץ) מתבטל ממילא אין זה בגדר ביטול איסור לכתחלה, שכך פסק מרן (ביו"ד סימן פ"ד סי"ג): דבש שנפלו בו נמלים יחממנו עד שיהא ניתך ויסננו. ומקורו כתב הרב בבית יוסף בשם הא"ח. וטעם דאין כאן משום מבטל איסור שאין כונתנו אלא לתקן הדבש עכ"ל. וכך הסכמת גדוה"פ עיין שם בט"ז וש"ך ועיי"ע בשו"ת הרשב"א ח"א סימן תס"ג, והרב פר"ח סוף סימן ס"ד הביא לדין זה ראיות מן הש"ס ואכמ"ל. הן אמת שהרב נודע ביהודה כתב (בחיו"ד סימן כ"ו) דזה לא הותר אלא כשכבר נתערב דוגמת הנמלים בדבש אבל לערב לכתחלה אסור, והביא דבריו בפתחי תשובה (סק"י) ושכ"כ גם בתניינא סימן נ"ו ונ"ז, אלא שכבר שוברו בצדו שאחרי זה ציין למ"ש בנחלת צבי, ובאמת ששם הביא סברת פוסקים רבים שדעתם להתיר עיין שם. מעתה, הוא הדין והוא הטעם בנדון דידן, שתהליך הדלולים נועד לייצור התרופה ותיקונה, ואין כונתנו לבטל כלל והביטול נעשה ממילא ומותר לכתחלה.

כשכמות החומר המבטל היא מרובה, מותר לבטל לכתחלה

ומצאתי עוד בשו"ת שם אריה (או"ח סימן ח') שאלה דומה לנדון דידן, שרצו לקנות פסולת ממה שמבשלים הסוכר שעושים ממיני לפת וכו', והפסולת הנשארת נמכרת בזול. ורצו לקנות הפסולת לעשות יי"ש לפסח, ונתברר שמלבנים הסוכר בספירט מיי"ש חמץ וכו' אך נתברר שמערבים מעט יי"ש והפסולת מרובה באופן שיש בודאי ששים וכו'. וכיין שמתערב קודם פסח ונתבטל וגם היי"ש עושים קודם פסח א"כ אין לחוש וכו'. וכך עלתה הסכמתו, שכיון שהיי"ש החמץ הוא מועט מאד ויהיה הרבה פעמים ששים בהיי"ש שיהיה נעשה מהפסולת הזאת וכו' ויצא הדבר בהכשר עכ"ל. אמנם, בנדון הנ"ל נתברר שכמות היי"ש החמץ כבר נתבטלה בפסולת המרובה לפני עשיית היי"ש לפסח מאותה פסולת, אך בנידון דידן לא נתברר דבר זה, אך ספק עכ"פ יש שמא בחומר הראשוני יש ששים נגד האלכוהול שמערבים בו, כי בלשון השואל נאמר סתם "שורים אותם בכמות מסוימת של אלכוהול" ולא נתבררה לי הכמות. ואם יתברר בודאי שיש ששים בחומר נגד האלכוהול, הרי זה דומה בדומה ממש לדינו של הרב "שם אריה" הנ"ל, ואם לאו הרי לנו ספק נוסף להתיר ביטול לכתחלה, לעשות את הדילולים בבתי-החרושת באירופה מאלכוהול כשר כדי להתיר התרופה בפסח.

ודבר שאינו צריך לומר הוא, שאלכוהול זה שממנו תיעשה התרופה בפיקוח, לא יהיה מחמשת מיני דגן, ואף לא מענבים כדי להמלט מחשש איסור יין נסך.

אלכוהול אינו חמץ מן התורה

זאת ועוד כתב הרב פני יהושע (בתשובותיו או"ח סימן ח') על אשר נשאל בדין עניס שנתנו ביי"ש חמץ ועירבו עם עניס אחר, ובשלו מתערובת זאת לפסח וכו', והאריך בפרטי הדין, וכתב דעתו להתיר שכבר נתבטל, ותמה על הרב השואל שרצה להחמיר, בזו הלשון: וכבר חברתי תשובה גדולה מאד ונכנסתי בשיטות עמוקות גדולות להוכיח דיי"ש אינו חמץ מן התורה והבאתי פלפול גדול בתלמוד מכמה מקומות חזקות כראי מוצק, ואתה באתה להוסיף להחמיר וכו' עכ"ל. ושם האריך לבטל דעת המחמיר משום מבטל במזיד, וכן דחה שם הסברא תבלין לטעמא עביד וכו' עיין שם.

איסור משהו חמץ בפסח מותר לחולה אף שאין בו סכנה

ואם יטען הטוען שאינו רוצה לסמוך על שום אחד מסעיפי ההיתר דלעיל, וכדעת המחמירים בכל מקום, אף אנו נשיבו, שכל האיסור בנדון דידן הוא משהו, ואיסור משהו הוא חשש דרבנן, ומותר בשופי לחולה שאין בו סכנה כמבואר ביו"ד (סימן קנ"ה ס"ג בהגהה): שכל איסורי הנאה דרבנן מותר להתרפאת בהם אפילו חולה שאין בו סכנה. ועיין בשד"ח (מערכת חמץ ומצה סימן ג' אות י"ב) שנטה להתיר איסור משהו בפסח לחולה שאין בו סכנה. ואף שבנדון ידידה היה משהו חמץ גמור מן התורה, וסמך על דעת השאלות ור"ת שדעתם להתיר משהו בפסח. מעתה כ"ש הוא בנדון דידן שהוא משהו וגם עיקר איסורו דרבנן, וכמו שנתבאר לעיל שיי"ש הוא חמץ דרבנן.

עתה שזכינו להיתר ברור לייצור התרופה לכתחלה בכשרות, ודאי הוא שחובה גדולה מוטלת על המשתמשים בתרופה ההומ', לדאוג שלפחות בית-חרושת אחד ייצר את התרופה בכשרות בפיקוח רב מוסמך, ולצאת בכך מכל ספק איסור. וכמה טוב יהיה אם אפשר יהיה להקים בית-חרושת כזה בארצנו הקדושה, ואולי יהיה אפשר לייצר את התרופה מתחלה ועד סוף בכשרות.

ייצור התרופה ללא פיקוח

אך במדה ולא יהיה ייצור בכשרות, מסופק הנני בכמה ענינים שלא נתבארו בשאלתך. דרך משל אם המנעותם של המתרפאים בשיטה זאת מלהזדקק לשיטת הריפוי הקונבנציונלית, היא עקרונית בלבד, או משום שמפריעה לתהליך הריפוי של התרופה ההומ'. אם ההמנעות היא אמנם עקרונית בלבד, שמא כדאי לותר שבוע ימים של פסח על העקרון ולהשתמש בתרופות קונבנציונליות כשרות, כמבואר בהגהה (שם): שאין מתירין שום דבר איסור לחולה אם יוכל לעשות התרופה בהיתר כמו באיסור, אעפ"י שצריך לשהות קצת קודם שיימצא ההיתר מאחר שאין סכנה בדבר ועיי"ע שם. כמו"כ לא ברור אם הנזק הבריאותי שייגרם מהפסקת לקיחת התרופה בימי הפסח הוא אמנם חמור עד כדי ספק פיקוח.

הנאה בחמץ בפסח שלא כדרך הנאתו

עכ"פ חוזר הנני ומציע לדאוג לייצור התרופה בכשרות וזו הדרך הטובה והנכונה. ובאם לא תהיה תרופה כשרה, ולא יוכלו החולים להשתמש בפסח בתרופות רגילות, ויש נזק בריאותי ניכר בהפסקת הטיפול בשבעת ימי הפסח, וכ"ש אם יש ספק פיקוח נפש, נראה להתיר הנאה מתרופה זאת ללא דרך אכילה אלא באמצעות מגע

עם הלשון וחלל הפה כפי שכתבת בשאלתך. ונסתמך על ספק נוסף שמא בכל הדילולים כולם לא השתמשו באלכוהול חמץ, וכבר נתבאר לעיל שיש לסמוך על זה להתיר. ועוד שהוא נהנה מחמץ זה (אם בכל זאת יש כאן חמץ) שלא כדרך הנאתו, ואין בו איסור רק מדברי סופרים, ובמקום חולי אפילו אין בו סכנה לא גזרו, וכמבואר כל זה בדברי הפוסקים (עיין במשנב"ר סימן תס"ו סק"א). ושוב הנני מסיים בבקשה שתשתדלו בכל יכלתכם שתיוצר התרופה בהכשר, והיא דרך מובחרת. והי"ת ישלח דברו לכל חולי עמו ישראל וירפאם רפואה שלמה.

יג

על עצם היתר השימוש בתרופות הומיאופתיות

הנני מאשר קבלת מכתב כב' מיום כ"ב טבת דנא, בענין כשרותם של תרופות הומיאופתיות לפסח, שבא כתשובה לתשובתי אל כב' באותו ענין מיום כ"ב חשון דנא. אל מכתבו צירף כב' העתק מכתבו של הרב ט', שנכתב בשמו ובידיעתו של הרה"ג פ' שליט"א חזו לשונו:

"...הרב פ' בקשני להודיעך שאינו רוצה להתיחס לשאלתך... הרפואה ההומיאופתית אינה ניתנת להחשב כרפואה בדוקה ומנוסה, שאפשר לאנשים להשתמש בה בלי שיהיה בניגוד לרצון ד'. שיטה רפואית שמגנה הסברה שכלתנית (רציונלית) מביאה לידי אמונות הבל ומסכנת את המתרפאים בה להשפעת פולחנים (זרים), אמונות נסתרות ובסוף להתכחשות של סדר העולם שסדר ה' יתברך. מאחר ואינו חפץ להיות מעורב עם שיטות אלה,.... נאלץ לסרב מלהשיב לשאלתך".